

ВИСНОВКИ

Дисертація є першим спеціальним і, водночас, комплексним дослідженням, у якому зроблено спробу здійснити порівняльний аналіз надбань вітчизняної та зарубіжної історіографії в дослідженні масонських організацій України 1900–1920 рр. В ній поставлені й розв’язані конкретні історіографічні проблеми, малодосліджені в науковій літературі, а саме:

1. Проаналізовано та систематизовано існуючу літературу з означеної проблеми. З’ясовано, що переважна більшість праць, присвячених історії масонських організацій України початку ХХ ст., не мають історіографічного огляду, утруднюючи, таким чином, науковий пошук та створюючи перешкоди для подальших досліджень. Більш-менш докладна розробка історіографії проблеми наявна лише в дисертаційних роботах О. Крижановської (1997) та М. Ходоровського (1999), проте їх автори приділяють недостатньо уваги сучасній українській та російській історіографії.
2. Відсутність історіографічного узагальнення створює наукову проблему, для вирішення якої дисертант застосовує загальнонаукові та спеціальні історичні методи дослідження, віддаючи перевагу порівняльно-історичному та історіографічному методам. Засновуючись на принципі історизму та комплексному підході, автор проводить вивчення джерельної бази дисертаційного дослідження, основу якої складають різні групи історіографічних джерел, класифіковані за видовим критерієм.
3. Автором виокремлено джерела, створені радянською, зарубіжною та вітчизняною історіографією, проведено аналіз їх концептуальних засад, визначено провідні напрями історіографічної традиції в дослідженні масонської проблеми: конспірологічний, критичний, марксистський, ліберальний, – та простежено їх еволюцію протягом досліджуваного періоду (1920-ті – 2005).
4. Масонські організації України як самостійна наукова проблема в радянській історіографії не розглядалися, вивчення діяльності українських масонів становило складову частину досліджень історії “російського політичного масонства” початку ХХ ст., або історії непролетарських політичних партій та рухів. Вихідною посилкою у визначенні суспільно-політичної ролі масонства були оцінки даного феномену в творах класиків марксизму-ленінізму як реакційного буржуазного явища.
5. Головним здобутком радянської історіографії є виведення російського масонства ХХ ст. за межі “чорносотенного міфу” та постановка наукової проблеми його дослідження. Критичний аналіз джерельної бази зарубіжної історичної літератури (А. Аврех, І. Мінц, О. Соловйов)

та публікації джерел, здійснені В. Старцевим, Ю. Фельштинським, С. Білоконем, позитивно вплинули на розвиток подальших масонознавчих студій, заклавши підґрунтя наукового дослідження історії масонського руху України 1900–1920 рр. наступною генерацією істориків.

6. З'ясовано, що праці прибічників “жидо-масонської змови” у зарубіжній історіографії (Г. Бостуніча, Г. Каткова, В. Ковалика, М. Куницького та ін.) “страждають” на крайній суб’єктивізм в оцінці подій, безпідставність суджень, нерідко відсутність бібліографічного апарату та інших ознак наукового дослідження, що засвідчує їх наукову неспроможність.
7. Зазначено, що вчені ліберального напрямку в зарубіжній науці (С. Мельгунов, Б. Ніколаєвський, Н. Сміт, Л. Хеймсон) в основному говорять про так зване “російське політичне масонство” та його роль в подіях Лютневої революції 1917 р., вказуючи на обмеженість джерельної бази та імовірнісний характер своїх висновків. Хоча праці даних істориків містять лише окремі відомості з історії масонського руху України (1900–1920), їх висновки заслуговують на увагу.
8. Уперше дослідження новітнього українського масонства як наукової проблеми здійснено польським ученим Л. Гассом у першій половині 1980-х років. Історик виділяє в даному русі два напрями: ложі, підпорядковані “Великому Сходу народів Росії”, та ложі шотландського обряду (“Святого Андрія”, “Нарцис”), на основі яких у 1918 р. постала “Велика Ложа України”. Відокремлюючи українське масонство від російського, він визначає основні етапи його розвитку, напрями діяльності, вплив на внутрішньополітичне життя і зовнішню політику українських урядів 1917–1920 рр. Однак деякі гіпотези Л. Гасса викликають сумнів у їх обґрунтованості.
9. Переломні 1990-ті роки відзначилися у пострадянській історичній науці кризою марксистської парадигми, теоретичними та методологічними пошуками, руйнуванням старих міфологем та створенням нових. У цей період необхідність самоствердження нової державної нації на рівні суспільної свідомості мала наслідком апологетику масонства й певну “глюрифікацію” його ролі в українському (як і в російському) державотворенні. Певна упередженість з обох боків не давала змоги надати адекватну оцінку масонським організаціям України 1900–1920 рр., водночас подолання хиб попереднього етапу сприяло активізації та розвитку масонознавчих досліджень.
10. Визначено, що до основних завдань сучасної історичної науки в галузі дослідження українського масонського руху початку ХХ ст. слід віднести деміфологізацію масонства як суспільного феномену та

розвінчування антимазонських стереотипів, пошук нових джерел, введення до наукового обігу недоступних раніше документів із закритих архівів і їх аналіз з метою заповнення “білих плям” та створення цілісної картини розвитку новітнього масонства.

11. Автором виділено три напрямки в сучасній історіографії масонської проблеми: “змовницький”, критичний та ліберальний, проаналізовано їх характерні риси, досягнення та недоліки у висвітленні теми, визначено внесок їх найвідоміших представників (Д. Веденєєва, О. Крижановської, А. Серкова, О. Соловійова та ін.) у формування загальної концепції розвитку масонського руху в Україні в першій чверті ХХ ст.
12. Поширення конспіративістського менталітету має наслідком відродження чорносотенного міфу про масонство у формі теорії “жидо-масонської змови”. Головна небезпека праць конспірологів полягає в тому, що міф не потребує доказів, таким чином, тези, що пропагуються творами прибічників “змовницького” підходу, сприймаються апіорі, що ускладнює ситуацію з їх критичним аналізом та спростуванням. З’ясовано, що дослідження історії українського масонського руху початку ХХ ст. сприяє звільненню його як суспільного феномену з лабетів “чорносотенного міфу”.

Список публікацій автора за темою дисертації:

1. Яблунівська Т.Є. Масонство в Україні та його вплив на соціально-політичні процеси (1900–1920 рр.) // Національний університет “Києво-Могилянська академія”. Миколаївська філія. Наукові праці. – Т. 1. – Миколаїв: МФ НАУКМА, 1998. – С. 21–25.
2. Яблунівська Т.Є. Зв’язок масонства з Товариством українських поступовців (1908–1917) // Національний університет “Києво-Могилянська академія”. Миколаївська філія. Наукові праці. – Т. 2. – Миколаїв: МФ НАУКМА, 1999. – С. 27–32.
3. Богданова Т.Є. Висвітлення масонської проблеми у радянській історіографії // Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”. Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 26. – Вип. 13. Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. – С. 131–137.
4. Богданова Т.Є. Масонські організації України 1900–1917 рр. у творах польського дослідника Л. Гасса // Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”. Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 32. – Вип. 19. Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. – С. 143–148.
5. Яблунівська Т.Є. Про роль масонства в суспільно-політичному житті України на початку ХХ ст. // Національний технічний університет

- України “Київський політехнічний інститут”. Сторінки історії. – Вип. 9. – К.: НТУУ (КПІ), 1997. – С. 34–40.
6. Яблунівська Т.Є. Вплив політичного масонства на національно-визвольний рух в Україні на початку ХХ ст. // 350-річчя відродження української державності: минуле і сучасне. Всеукраїнська наукова конференція. 2 жовтня 1998 р. Доповіді і повідомлення. – Вісник Університету внутрішніх справ. Додаток до № 3–4. – Сімферополь: Всекримське товариство “Просвіта”, 1998. – С. 76–79.
 7. Яблунівська Т.Є. Масонство і ліберальна опозиція самодержавству в Україні (1907–1917) // Національний університет “Києво-Могилянська академія”. Миколаївська філія. Наукові праці. – Т. 4. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 1999. – С. 22–24.
 8. Яблунівська Т.Є. Місце масонства у політичній системі України (1907–1917) // Нова політика. – К., 2000. – № 1. – С. 45–49.
 9. Богданова Т.Є. Глобалізаційні виклики і масонство в Україні: історія та сучасність // V Міжнародна конференція молодих вчених “Глобалізація як джерело конкуренції, конфліктів та можливостей” (Миколаїв – Очаків, 2003). – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. – С. 134–138.